

פרשת שלח התשע"ז

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר פרק יג,

(א) וַיִּזְבֹּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) שְׁלַח־לָךְ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אַבְתִּיר תִּשְׁלָחוּ כָּל נְעִיאֵי בְהֵם: (ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל־פִּי ה' פְּלִם אַנְשִׁים רֵאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: ... (ז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בְּנִינֹו יְהוֹשֻׁעַ: (יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בְּנֹגֵב וְעֲלִיתֶם אֶת־הַהָר:

2. רש"י במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ב

שלח לך אנשים. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (תנחומא):

3. רמב"ן במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ב

...ועוד מה טעם למשה רבינו בשליחות הזאת, אם הארץ טובה והעם רפה הרי טוב, ואם רעה או שהעם חזק, סבור הוא שיחזירם למצרים: אבל ישוב הענין בזה, כי ישראל אמרו כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכריה ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים, כענין שנאמר (שופטים א כד) הראנו נא את מבוא העיר, ושיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחלה ומאיזה צד יהיה נוח לכבוש את הארץ, וכך אמרו בפירוש (דברים א כב) וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים וגו', כלומר הערים אשר נבא אליהן תחילה ומשם נבא בכל הארץ. וזו עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו שנאמר (להלן כא לב) וישלח משה לרגל את יעזר, וכן ביהושע בן נון (יהושע ב א) שנים אנשים מרגלים, ועל כן היה טוב בעיני משה. כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצוה בנלחמים להחליץ ולהשמר ולארום, כאשר בא הכתוב במלחמת העי (שם ה ב) שהיתה על פי השם ובמקומות רבים. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו השם רשות ואמר לו שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם ועל פיהם תתיעצו בענין הכבוש: ...

4. שד"ל במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ב

שלח לך אנשים: בדברים (א' כ"ב) כתוב כי ישראל אמרו נשלחה אנשים לפנינו, וכאן הוא אומר כי ה' דבר אל משה שלח לך אנשים, ונראה כי הם שאלו, וה' הסכים וצוה למשה שיעשו כדבריהם, וכאן לא הזכיר שהם שאלו, כדי שלא יהא נראה שחטאו בשאלתם. ונראה כי הכל היה סבה מאת ה', וכמו שכתב הרמב"ם (מורה ח"ב פל"ב) אלא שהוא אומר שהיה מחכמת ה' להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בהם יולידו הגבורה, ונולדו ג"כ (באותם ארבעים שנים) אנשים שלא הורגלו בשפלות ובעבדות, ואני אומר שלא היתה כוונת האל שיקנו גבורה, כי לא בחרבם ירשו ארץ זרועם לא הושיעה למו, אבל סבב שיתעכבו במדבר, למען יעמדו במשך ימים רבים אצל משה, שאם היה משה מביאם אל הארץ, היו מתפזרים איש בנחלתו, ולא היה משה יכול ללמדם דעת, גם לא היו צריכים להתפרנס דרך נס, ולא היתה האמונה בתורת משה נקבעת בלבבותם לדורות עולם, כמו שהיה הענין על ידי שישבו ארבעים שנה במדבר, ומשה מנהיגם, ומפרנסם באותות ובמופתים, ומלמדם דרכי ה'; והחנוך הזה אשר לא היה כמהו בכל הארץ, שיהיו מאתים רבוא נפשות יושבים אצל מלמדם במשך ארבעים שנה, בלי שיהיו טרודים בבקשת מזונותיהם זה הוא שהעמיק האמונה בלב בני ישראל, באופן שבתעוה כל יושבי הארץ אחרי האלילים, נשאר תלמידי משה גוי אחד ויחיד בארץ, שומר האמונה הטהורה, וממנו התפשטה ותתפשט לטובת המין האנושי כלו, ומלאה הארץ דעה את ה'.

5. העמק דבר במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ב

שלח לך אנשים וגו'. פירש רש"י לדעתך אני איני מצוה לך כו', ודאי לשון שלח לך אינו במשמע אלא כמו קח לך לך שהוא מצוה כמשמעו, אלא ההכרח לפרש הכי כמבואר בספר דברים שמתחלה

אך המה ישראל בקשו זאת, אבל מכל מקום אי אפשר לעקם גם זה המקרא לגמרי, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, עוד יש לשום לב מה ראו ישראל בכאן לזה ולא בהיותם בחורב. אלא כך הענין, דודאי לפי הליכות עולם הטבע היה השלוח נחוץ לראות איך ובאיזה צד לכבוש הארץ, וכמש"כ הרמב"ן ז"ל, וכמבואר בלשון ישראל שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ, וישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה, ואת הערים אשר נבא אליהן, הרי לא בקשו לדעת הטובה היא אם רעה, ועוד כמה דברים אם ראוי ליכנס לארץ ישראל או לא, לא הסתפקו עדיין בזה כלל, רק לדעת איך יכבשו, וזה ודאי ראוי ומוכרח אם הכבישה הוא בדרך הטבע, אבל אם הוא למעלה מדרך הטבע כאשר הלכו עד הנה במדבר, אין מקום לשליחות כלל, שאין דבר חוצץ בפני תפארת עוזו ית'. והנה בעמדם בחורב ובתחלת נסיעתם משם היה באמת בדעתם ליכנס בזה האופן לארץ ישראל, ואין צריך לשליחות כלל, אבל בהליכה שלש מסעות הללו ראו והתבוננו כי קשה עליהם לעמוד בזה האופן, באשר על פי גלוי שכינה שבקרבם כל מה שמדברים שלא כהוגן הוא באזני ה' כמו שמדברים בפלטינ של מלך, ותכף ומיד בא מלאכי מות ומשכלת, ואינם יכולים לעמוד בזהירות יתירה כזו, ולא מצאו עצמם מוכשרים לעמוד בהיכל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, על כן בחרו לעמוד בחוץ והשכינה תהיה בקרבם במדת מלכות. וכמו שביארנו בספר דברים [ה' ד'] בפסוק פנים בפנים דבר ה' עמכם, דמשמעו דבפנים שהאדם מישראל מתנהג עם עבודתו לפני ה' באותו פנים הקדוש ברוך הוא והשגחתו עליו, על כן הסכימו לשלח מרגלים ותהיה הכניסה בדרך הטבע. עוד יש להוסיף על פי מאמר חז"ל דנבואת אלדד ומידד היה משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ, ונהי דנבואה של משה מת לא הוחלט כל כך, ולא עלה על דעת משה שלא תועיל תפלתו לשנות הגזירה, אבל הא שהתנבאו דיהושע מכניס לארץ, הוא גזירה לטובה על יהושע, ובזה נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כמש"כ בספר שמות ל"ג י"ב, ומעולם לא ביקש משה על זה כי אם שיכנס לארץ ישראל ולראות אותה, ולא בתור מכניס, מעתה מצאו מקום וזמן מוכשר למבוקשם, דכל זמן שמשה מנהיג הדור והוא העלה הליכות הדור כמש"כ בספר שמות י"ז ג', אי אפשר לגרע כחו, ולא יגרע מצדיק עינו, ומשום הכי במלחמת עמלק שהשעה היתה נותנת שתהיה במלחמת תנופה בדרך הטבע כמבואר במקומו, נסתלק משה רבינו וצוה את יהושע והוא אחז את החרב, מעתה ששמעו דיהושע מכניס לארץ אפשר לבקש כזה שיהא בהליכות הטבע, ונדרש למרגלים. והנה בפרשת דברים כתיב שבהיותם בחרב אמר הקדוש ברוך הוא באו ורשו את הארץ, אבל בהיותם בקדש ברנע אמר משה מעצמו עלה רש וגו', אבל הקדוש ברוך הוא ידע שאינם מוכנים ומוכשרים לכך שיהיה בגלוי שכינה ובלי מרגלים, ואחר שהציעו מבוקשם לפני משה הבין משה גם הוא וייטב בעיניו, כי לפי כחם ההכרח להיות כך, כדי שלא יהיו כלים ונענשים בהנהגה גבוה ועליונה כל כך, והקב"ה גם כן צוה כמשמעו שלח לך אנשים, היינו לפי דרכם שאינם מוכשרים, ויראים המה לעמוד בהר ה' ובמקום קדשו, הנני מצוה לעשות הכנה להליכות הטבע, ומשמעות לך הוא להנאתך, היינו שמשה היה טוב בעיניו שלא יכלו ישראל ח"ו, וכמו שאמר בעצמו וייטב בעיני, ועוד יבואר בהמשך הפרשה: ויתורו את ארץ כנען. ובספר דברים כתיב ויבאו עד נחל אשכול וירגלו אותה, וכן כתיב להלן כ"א ל"ב לרגל את יעזר, וההבדל בין לתור או לרגל הוא, דההולך לראות איזה מקום טוב יותר לכבוש משם שייך לשון ויתור, דמשמעו מחפש איזה מקום הוא הטוב יותר לענינו, ... רק להבין איך לכבש לא שייך לשון תור אלא וירגל, שהולך ברגליו לראות תכונת זה המקום, ...

6. העמק דבר במדבר פתיחה

משום דעיקר זה הספר הוא המחליף ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם מאז שהגיעו לארץ ישראל. מן הדרך שהלכו במדבר. שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות הטבע. ובארץ ישראל הלכו בדרך הטבע בסתרי השגחת מלכות שמים ב"ה. וזה השנוי התחיל עודם במדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו בפרשת חקת. על פי זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיחון בדרך הטבע. וגם המטה לא ה' עוד ביד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו שם. וע"ז השנוי המצוין בזה הספר אמרו חז"ל בבראשית רבה פ"ג

ויבדל אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ. דבהליכות יוצאי מצרים היה אור השגחת ה' מופיע לעין כל, שהוא כבוד ה' ותכלית הבריאה. משא"כ בהליכות באי הארץ ה' ההשגחה מכוסה. ורק המביט בעין יפה ה' מרגיש בה כמו ההולך בחשכת לילה. או רק לפרקים ה' נרגש ההשגחה לעין כל. כמו אור הברק המאיר חשכת לילה.

7. רבינו בחיי במדבר פרישת שלח פרק יג פסוק ב

סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה. (משלי כא, לא) שלמה המלך ע"ה יזהיר כל אדם בכתוב הזה שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובדרך הטבע כל מה שבכוחו, ושימסור השאר בידי שמים, כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מדת הטבע, ועל כן יצטרך שיעשה האדם פעולות וענינים שיהיו הכנות להשיג בהן חפצו ולעמוד על משאלות לבו, כמי שרוצה ללכת למלחמה על אויביו שראוי לו שיכין כלי זיין וסוסים ומרכבות ליום מלחמה, שאם אינו מכין ויסמוך על הנס ימסר ביד אויביו, או כמי שיש לו חולה שהוא ראוי לתקן לו מסעדים וסמים למאכלו, ומאכילו המאכלים המועילים ולמנוע ממנו המאכלים המזיקים, ואחר שעשה לו כל יכלתו והשתדל בכל כחו ועשה בדרך הטבע כל הכנותיו אין ראוי לו לבטוח שיגיע אל רצונו רק בשם יתעלה לא בהכנות האלה, כי יש אדם שיאבד במלחמה עם כל ההכנות, ויש שינצל מבלעדיהן, ויש חולה שימות עם המאכלים המועילים ויש שתגיע לו רפואה עם המאכלים הרעים המזיקים, וא"כ אין עיקר התשועה בענין המלחמה ולא בענין הרפואה להכנותיהם רק בשם יתעלה שכן כתיב: (תהילים קמז, ג) "הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם", וכתוב: (תהילים קמז, י) "שִׁקְרַת הַסּוּס לְתַשׁוּעָה", זאת כוונת התורה ורוב הפסוקים מוכיחין כן, ולכך תצוה התורה לישראל להשתדל בהכנות האלה שיצאו חלוצים בעלותם למלחמה על אויביהם, ושישימו אורב ושישלחו מרגלים בערי האויבים, כי כל הענינים האלה הם הכנות לעשות מה שבכח האדם לעשות בדרך המנהג והטבע, ואחר כן יפעול הנס על כל מעשה הטבע, ואף על פי שישראל לא היו צריכין לזאת לפי שלא היה נצחונן בדרך המנהג והטבע כי אם על פי הזכות והעונש, ואם היו זכאין מעט מהם ינצחו עמים רבים, ואם היו חייבים מעט מן האויבים ינצחו רבים מהם, מכל מקום באה מצות התורה לישראל לעשות כל השתדלותם בהכנות האלה ואחר כך למסור הענין למי שהתשועה לו, כי התורה לא תסמוך על הנס לעולם. ומטעם זה צוה הקדוש ברוך הוא לנח מעשה התיבה כי בידוע שהיה ביכלתו יתעלה שיעביר נח ובניו ברגליהם על מי המבול, ולא יצטרך נח להתנהג בזה בדרך הטבע שיעשה תיבה מעץ ידוע וממדה ידועה באורך וברוחב, אבל התורה תצוה לנו בכך שנשתדל בהכנות בכל הענינים, ועם כל השתדלותנו שתהיה אמונתנו שאין עקר התשועה בהם רק בשם יתעלה, וזהו שאמר שלמה בכאן: "סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה" וכן מצינו בדוד ע"ה כששאל באורים ותומים השיבו הקדוש ברוך הוא: (שמואל ב ה, כג) "הַסֵּב אֶל-אַחֲרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוֹל בְּכַאִים", צוה להשתדל בדרך המנהג והטבע, כמנהג שאר האומות הנוצחין בטבע, וכן מצינו במלחמת העי שאמר הש"י ליהושע: (יהושע ח, ב) "שִׁים-לָךְ אֲרֵב לְעִיר מֵאַחֲרֶיהָ". והוא הטעם בעצמו במרגלים ששלח משה רבינו ע"ה במדבר פארן שהקב"ה צוה בכך. וזהו שכתוב: שלח לך אנשים ויתורו וגו'. יאמר הכתוב אחר שהם שאלו הענין ורצו בו, שאמרו: (דברים א, כב) "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ", "שלח לך אנשים" שידעו הדרכים ומבוא הערים, כענין שכתוב: (שופטים א, כד) "הראנו נא את מבוא העיר", ושיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחלה ומאיזה צד יהיה נוח להם לכבוש את הארץ.

8. במדבר פרק י, כט-לג

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן-רְעוּאֵל הַמְדִינִי חֲתָן מֹשֶׁה נְסַעִים וְאֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתוֹ אֲתָנוּ לָקֵם לָכֵה אֲתָנוּ וְהַטָּבַע לָךְ כִּי-הִיא דְבַר-טוֹב עַל-יִשְׂרָאֵל: (ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלָךְ כִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי אֵלָךְ: (לא) וַיֹּאמֶר אֶל-גַּא תַעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי עַל-כֵּן יִדְעַת חַנְתָּנוּ בְּמִדְבָּר וְהִנֵּיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם: (לב) וְהִיא כִּי-תִלְךָ עִמָּנוּ וְהִנֵּהוּ הַטוֹב הִוא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהַטָּבַע לָךְ:

9. ספרי זוטא פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים, שלא תהא לנו לעינים לעיני כל באי העולם ויאמרו דומה שאין אנו רוצים לקבל את הגרים ועוד דנים את הדברים מקל וחומר ואומרין מה אם מי שהיה נקרא חותנו של מלך לא רצו לקבלו על אחת כמה וכמה שאר כל הגרים נמצאת מונע את הגרים לבוא עמנו וממעט כבודו של מקום אלא אף את בוא ולך עמנו ונמצאת מרגיל את הגרים לבוא עמנו ומרבה כבודו של מקום לקיים מה שכתוב ברב עם הדרת מלך (משלי יד כח):

10. מדרש אגדה (בובר) במדבר פרשת בהעלותך פרק י סימן לא

והיית לנו לעינים. שאם נטעה בדבר אתה תאיר עינינו, בשם שעשית בדיינין:

11. הכתב והקבלה במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק לא

כי ע"כ ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים. אחר שלא היינו נצרכים במדבר למורה דרך, להליכת עמוד האש והענן לפני המחנה, אם כן אין מקום לפרש לשון והיית לנו לעינים, להורות הדרך וכדומה. ונ"ל בכוונת המקרא כי אחרי שידעת אופן חנייתנו במדבר, שהיתה מלאה נסים וגבורות, בזה תהיה לנו לעינים לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים, המה ישמעו את דבריך ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה, כי להיותך אתה כהן מדין אשר מהמפורסם שעברו עליך כמה מהנסיונות בעיני עבודות אלהי נכר הארץ, ובכל זאת אחרי בואך להכרה האמתית להודות באלהי אמת, עד שאמרת עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים, הנה תוכל להיות עד הרואה בעיניו על אמתות הדבר, וגם המה ישובו לאמר כמוהו כמונו, גם אנחנו נחסה ונתלונן תחת כנפי אמונה זו;

12. רש"י במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים. לשון עָבַר, פְּתַרְגוּמוֹ; דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עֲתִיד — פֶּל דָּבָר וְדָבָר שִׁיתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מְאִיר עֵינֵינוּ; דָּבָר אַחֵר: שְׁתֵּהָא חֲבִיב עֵלֵינוּ כְּגִלְגֵל עֵינֵינוּ, שְׁנֹאֲמַר ^(דברים י"ט) "וְאֶהְבְּתֶם אֶת הַגֵּר:

13. אבן עזרא במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים - להראות הדרך, ורבים אומרים, כי והיית לשון עבר, רמז על העצה שנתן למשה, שהראה לו מה שלא ידע, וזה טעם לעינים.

14. רבינו בחיי במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק לא

(לא) והיית לנו לעינים. להורות לנו הדרך, וי"ל כיון שישאל היו נוסעים על פי הענן והוא המורה להם הדרך מה צורך היה להם ביתרו, אבל משה אמר כן כדי לחזק לב קטני אמנה שהיו ביניהם אשר לבם היה יותר מתנחם ומתחזק במנהיג בשר ודם. או יאמר: "והיית לנו לעינים", לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים ויראו ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה, וזה דעת אונקלוס ע"ה שתרגם: וגבורן דאתעבידא לנא חזיתא בעינך. ובמדרש: ^(ספרי פ) "והיית לנו לעינים", כל דבר המתעלם מעינינו תהא מאיר עינינו. דבר אחר: תהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר: ^(דברים י"ט) "וְאֶהְבְּתֶם אֶת הַגֵּר".

15. ספר לקוטי הלכות חו"מ - הלכות חובל בחברו הלכה ג

(טז) ובשביל זה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת ותדבר אהרן ומרים במשה. כי הם דברו על אודות האשה הכושית אשר לקח שהיא בת יתרו כאלו חס ושלום, משה פגם בהכבוד על ידי זה ובזה פגמו בכבוד משה, שהוא כבוד דקדשה כבוד ה', כמו שכתוב, ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. כמו שפרש רש"י שם, עבד מלך מלך. ועל כן נסמכה פרשת מרגלים לזה, כי הרשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, כמו שפרש רש"י שם, כי הם גם הם פגמו בכבוד דקדשה על ידי שהוציאו דבה על ארץ ישראל ששם עקר כבוד דקדשה כנ"ל: